

УДК 796.5:57.017.3(477)

Бейдик Олександр Олексійович,
доктор географічних наук, професор

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, Київ, Україна,
e-mail: aabeydik@gmail.com

Мельничук Анатолій Леонідович,
кандидат географічних наук, доцент

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, Київ, Україна,
e-mail: melan97@ukr.net

Топалова Олеся Іллівна,
кандидат географічних наук

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь, Україна, e-mail:
l.topalova@yandex.ua

Сировець Сергій Юрійович,
кандидат географічних наук, доцент

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, Київ, Україна,
e-mail: lgtinfo@ukr.net

ЧИННИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АДАПТИВНОГО ТУРИЗМУ В НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКАХ УКРАЇНИ

Мета. Виявлення чинників та перспектив розвитку адаптивного туризму в природно-антропогенних системах (національних природних парках) України.

Методика дослідження. Використано методи: картографічний, порівняльно-географічний, моделювання. Структурно-логічні моделі віддзеркалюють рівні реалій та можливостей розвитку рекреаційно-туристських чинників, якісну оцінку рекреаційно-туристських ресурсів та суспільно-географічного положення регіонів

Результати. Розроблено класифікацію адаптивного туризму. На основі кількісно-якісної оцінки чинників розвитку адаптивного туризму в національних природних парках (НПП) України, запропоновано матрицю рівнів придатності цих природоохоронних об'єктів для використання у безбар'єрній туристсько-екскурсійній діяльності. Розроблено ряд картографічних та структурно-логічних моделей (в розрізі України та її регіонів), що віддзеркалюють конкретні аспекти оцінки природних та суспільно-географічних реалій як чинників розвитку адаптивного туризму.

Наукова новизна. Вперше запропоновано регіональний, міжрегіональний та/або внутрішньо-регіональний підходи щодо оцінки чинників розвитку адаптивного туризму: при першому предмет-об'єктною сутністю аналізу виступають регіони України, а при другому – національні природні парки. На прикладі НПП «Синевір» дана принципова характеристика чинників розвитку адаптивного туризму на його території. Запропоновано матрицю потенціалу НПП України щодо організації екологічних стежок, туристсько-екскурсійних маршрутів стосовно основних категорій адаптивних туристів.

Практична значимість. Алгоритм дослідження, його методика та результати можуть бути використанні при аналізі розвитку адаптивного туризму в реальних або перспективних національних природних парках.

Ключові слова: чинники, розвиток, адаптивний туризм, перспективи, національні природні парки, класифікація, структурно-логічні моделі, оцінка, потенціал.

УДК 796.5:57.017.3(477)

Бейдык Александр Алексеевич,
доктор географических наук, профессор

Киевский национальный университет имени
Тараса Шевченко, г. Киев, Украина, e-mail:
aabeydik@gmail.com

Мельничук Анатолий Леонидович,
кандидат географических наук, доцент

Киевский национальный университет имени
Тараса Шевченко, Киев, Украина,

Топалова Олеся Ильивна,
кандидат географических наук

Сыровец Сергей Юрьевич,
кандидат географических наук, доцент

e-mail: melan97@ukr.net
Мелитопольский государственный
университет имени Богдана Хмельницкого,
г. Мелитополь, Украина, e-mail:
l.topalova@yandex.ua
Киевский национальный университет имени
Тараса Шевченко, Киев, Украина,
e-mail:lginfo@ukr.net

ФАКТОРЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ АДАПТИВНОГО ТУРИЗМА В НАЦИОНАЛЬНОМ ПРИРОДНОМ ПАРКЕ УКРАИНЫ

Цель. Выявление факторов и перспектив развития адаптивного туризма в природно-антропогенных системах (национальных природных парках) Украины.

Методика исследования. Используются методы: картографический, сравнительно-географический, моделирования. Структурно-логические модели отражают уровни реальных и возможностей развития рекреационно-туристских факторов, качественную оценку рекреационно-туристских ресурсов и общественно-географического положения регионов.

Результаты. Разработана классификация адаптивного туризма. На основе количественно-качественной оценки факторов развития адаптивного туризма в национальных природных парках Украины, предложено матрицу уровней пригодности этих природоохранных объектов для организации безбарьерной туристско-экскурсионной деятельности. Разработан ряд картографических и структурно-логических моделей (в разрезе Украины и ее регионов), отражающие конкретные аспекты оценки природных и общественно-географических реалий как факторов развития адаптивного туризма.

Научная новизна. Впервые предложено региональный, межрегиональный и/или внутренне-региональный подходы к оценке факторов развития адаптивного туризма: при первом предмет-объектной сущностью анализа выступают регионы Украины, а при втором - национальные природные парки. На примере НПП «Синевир» дана принципиальная характеристика факторов развития адаптивного туризма на его территории. Предложено матрицу потенциала НПП Украины по организации экологических троп, туристско-экскурсионных маршрутов по основным категориям адаптивных туристов.

Практическая значимость. Алгоритм исследования, его методика и результаты могут быть использованы при анализе развития адаптивного туризма в реальных или перспективных национальных природных парках.

Ключевые слова: факторы, развитие, адаптивный туризм, перспективы, национальные природные парки, классификация, структурно-логические модели, оценка, потенциал.

UDC 796.5:57.017.3(477)

Beydik Oleksandr Oleksijovych,
Doctor of Geography Sciences, Professor
Mel'nychuk Anatolij Leonidovych,
Candidate of Geography Sciences,
Associate Professor
Topalova Olesia Illivna,
Candidate of Geography Sciences

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine, e-mail: aabeydik@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine,
e-mail: melan97@ukr.net
Bogdan Khmelnytskyi Melitopol State
University, Melitopol, Ukraine, e-mail:
l.topalova@yandex.ua

Syrovets Serhii Yuriiovych,
Candidate of Geography Sciences,
Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine, e-mail:lginfo@ukr.net

FACTORS AND PERSPECTIVES FOR ADAPTIVE TOURISM DEVELOPMENT IN NATIONAL NATURAL PARKS OF UKRAINE

Goal. Identification of factors and prospects of development of adaptive tourism in natural-human-made systems (national natural parks) of Ukraine.

Research methodology. Methods used: cartographic, comparative-geographic, modeling. Structural and logical models reflect the levels of realities and opportunities for the development of recreational and tourist factors, a qualitative assessment of recreational and tourist resources and socio-geographical position of the regions

Results. The classification of adaptive tourism is developed. On the basis of quantitative and qualitative estimation of factors of development of adaptive tourism in national natural parks (NPP) of Ukraine, the matrix of levels of suitability of these nature protection objects for use in barrier-free tourist-excursion activity is offered. A number of cartographic and structural-logical models (in the context of Ukraine and its regions) have been developed that reflect specific aspects of assessing natural and socio-geographical realities as factors of the development of adaptive tourism.

Scientific novelty. For the first time, regional, interregional and / or inter-regional approaches to assessing the factors of the development of adaptive tourism were proposed: the regions of Ukraine are the first object-object essence of the analysis and, in the second, national natural parks. On the example of NPP "Sinevir" the basic characteristic of factors of development of adaptive tourism on its territory is given. The matrix of the potential of the NPP of Ukraine concerning the organization of ecological trails, tourist-excursion routes in relation to the main categories of adaptive tourists is proposed.

Practical significance. The research algorithm, its methodology and results can be used in the analysis of the development of adaptive tourism in real or prospective national natural parks.

Key words: factors, development, adaptive tourism, prospects, national natural parks, classification, structural-logical models, estimation, potential.

Актуальність дослідження. За даними всесвітньої туристської організації на туризм припадає 10% обороту виробничо-сервісного ринку, 7% загального обсягу світових інвестицій і 5% всіх податкових надходжень. Стосовно українського туризму 2013 – 2016 рр. були і залишаються періодом зниження основних показників його розвитку, як у в'їзній та виїзній, так і внутрішній площині. Суттєво підвищився курс долару, що стало причиною різкого зменшення виїзного потоку, а події на Сході та Півдні країни фактично перекрили туристські потоки як до Росії і Криму, так і в зворотньому напрямі. В Криму, як ареалі «високої» рекреації, території, на якій курортно-лікувальна та рекреаційно-туристська функції були чи не найголовнішими, сьогодні спостерігається відчутна «деперсоналізація», коли все більшого акценту набуває військово-стратегічна функція. Водночас на «материковій» Україні АТО, яка щоденно «з'їдає» 5 млн. \$, є постійним постачальником до України людей з фізичним каліцтвом та психічними розладами. Натомість, незважаючи на несприятливий для його розвитку фон, національний

туризм залишається помітним пріоритетом соціальної політики держави. Одним із реальних напрямів розвитку національної туріндустрії слід вважати адаптивний туризм (рис. 1), хоча, за великим рахунком, цей сектор лише окреслює свою конфігурацію.

Стан питання. Адаптивно-туристській проблематиці присвячений ряд публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених [1-15]. Ці науково-практичні розробки висвітлюють різноманітні аспекти безбар'єрного (маломобільного) туризму та середовища, в якому він розвивається.

Мета публікації. Метою статті є виявлення та кількісно-якісна оцінка потенційних чинників розвитку адаптивного туризму в межах окремих просторових одиниць (регіони, ландшафти, національні природні парки) України та побудова відповідних структурно-логічних та них моделей. Фактично йдеться про обґрунтування часткової «деперсоналізації» певних територіальних одиниць – використання їх для потреб маломобільного (безбар'єрного, адаптивного) туризму. В статті розглянуто наступне коло питань і окреслено такі завдання:

- спираючись на об'єктивні критерії та ознаки розробити класифікацію адаптивного (безбар'єрного туризму);
- виявити чинники розвитку адаптивного туризму та оцінити їх придатність для використання у цьому виді туризму;
- розробити ряд наочних моделей (картографічних, структурно-логічних), що віддзеркалюють заключні (проміжні) етапи аналізу адаптивного туризму;
- на основі ключових (ключового) НПП України дати якісну характеристику виділених чинників розвитку безбар'єрного туризму;
- дати принципову оцінку придатності (відповідності природних чинників) НПП України щодо можливостей задоволення потреб основних категорій адаптивних туристів (природний чинник ↔ адаптивний турист (його органи чуття, аналізатори)).

Виклад основного матеріалу. Нижче розглянуто два підходи щодо оцінки чинників розвитку (природних та суспільно-географічних умов) адаптивного туризму – регіональний (в розрізі областей України) і міжрегіональний та/або внутрішньорегіональний, при якому предмет-б'єктною сутністю дослідження виступають НПП України (наприклад, Карпатський НПП є міжрегіональним, адже розташований в Закарпатській, Івано-Франківській областях України, а НПП Голосіївській є внутрішньо регіональним, адже знаходиться в межах Київської області).

В теоретичній площині стосовно адаптивного туризму географами розроблено його класифікацію, ряд структурно-логічних та картографічних моделей, поглиблено термінологічний апарат проблематики, що розширило уявлення про предмет-об'єктну сутність адаптивного туризму, в практичній площині – відкрито кілька скеледромів для осіб з ознаками інвалідності, розроблено та впроваджено десятки туристсько-екскурсійних маршрутів, проведено ряд акцій, орієнтованих на

реабілітацію та психокорекцію учасників АТО та ін. категорій з ознаками інвалідності.

Слід нагадати і про низку робіт, в яких був реалізований наступний алгоритм: *якісна оцінка природних рекреаційно-туристських ресурсів та суспільно-географічного положення регіону → оцінка інфраструктурної забезпеченості рекреаційно-туристських ресурсів для розвитку адаптивного туризму → оцінка ступеня залученості цих ресурсів в сферу адаптивного туризму*. Більш просто цей потрійний ланцюжок можна пояснити так: наприклад, проведено якісно-кількісну рекреаційну оцінку лісового масиву (або іншого контуру – регіону, області, ландшафту) → оцінено туристську інфраструктуру в його межах (облаштовані місця для наметів, привалів, стоянки засобів пересування, зв'язок) → оцінено ступінь використання цієї інфраструктури. Крім цього зрозумілого алгоритму є інший підхід до аналізу адаптивного туризму – його суспільно-географічне дослідження, можливість доступу та використання відповідної статистичної бази. При суспільно-географічному дослідженні адаптивного туризму головними складовими в сучасному форматі є наступні: рівень розвитку інфраструктури (транспорт, будівлі, споруди, готелі), кількість інвалідів на 100 тисяч населення та загальна кількість інвалідів, кількість зайнятих в обслуговуванні інвалідів, кількість задіяних у туризмі інвалідів, рівень активності інвалідів, рівень життя та забезпечення інвалідів спеціальними обладнанням (візки, милиці, взуття тощо), кількість організацій та благодійних фондів, кількість акцій на рік, рівень задоволення інвалідів реальними пільгами та преференціями, кількість оздоровчих центрів, туристичні компанії, які спеціалізуються на інвалідному туризмі (розвиток турів для інвалідів), кількість готелів 3-5* (з номерами, адаптованими для інвалідів).

Сучасна ситуація в адаптивному туризмі (європейський та національний вимір) свідчить про невпинне зростання як частки інвалідів в загальній кількості населення, так і збільшення кількості людей з обмеженими можливостями – учасників руху адаптивного туризму. Теоретико-практичним підґрунтям та основою якісної оцінки складових моніторингової структурно-логічної моделі (СЛМ) виступали роботи В.П.Руденка, Л.І.Мухіної, В.С.Преображенського, Ю.Н.Гладкого, О.О. Бейдика з оцінки рекреаційно-туристських природних ресурсів та топологічних аспектів положення території. Моніторингові СЛМ призначені для відслідковування якісно-кількісних змін, динаміки складових певного просторового явища або процесу. В нашому випадку це складові ресурсно-рекреаційного «поля» регіонів та їх суспільно-географічне положення (СГП). Емпіричним матеріалом для створення моніторингової СЛМ регіонів було використання ряду оціночних таблиць за [1] («Інтегральна оцінка суспільно-географічного положення регіонів України», «Оцінка положення регіонів України відносно Чорного та Азовського морів», «Оцінка орографічних ресурсів», «Оцінка гідрографічних ресурсів регіонів України» та ін.). Полігоном для

застосування моніторингових СЛМ було обрано Житомирську та Полтавську області як такі, що репрезентують право- та лівобережну частини України, лежать в басейні р. Дніпра, мають достатньо високий ресурсно-рекреаційний потенціал для розвитку як традиційних, так і спеціалізованих видів туризму (рис. 1).

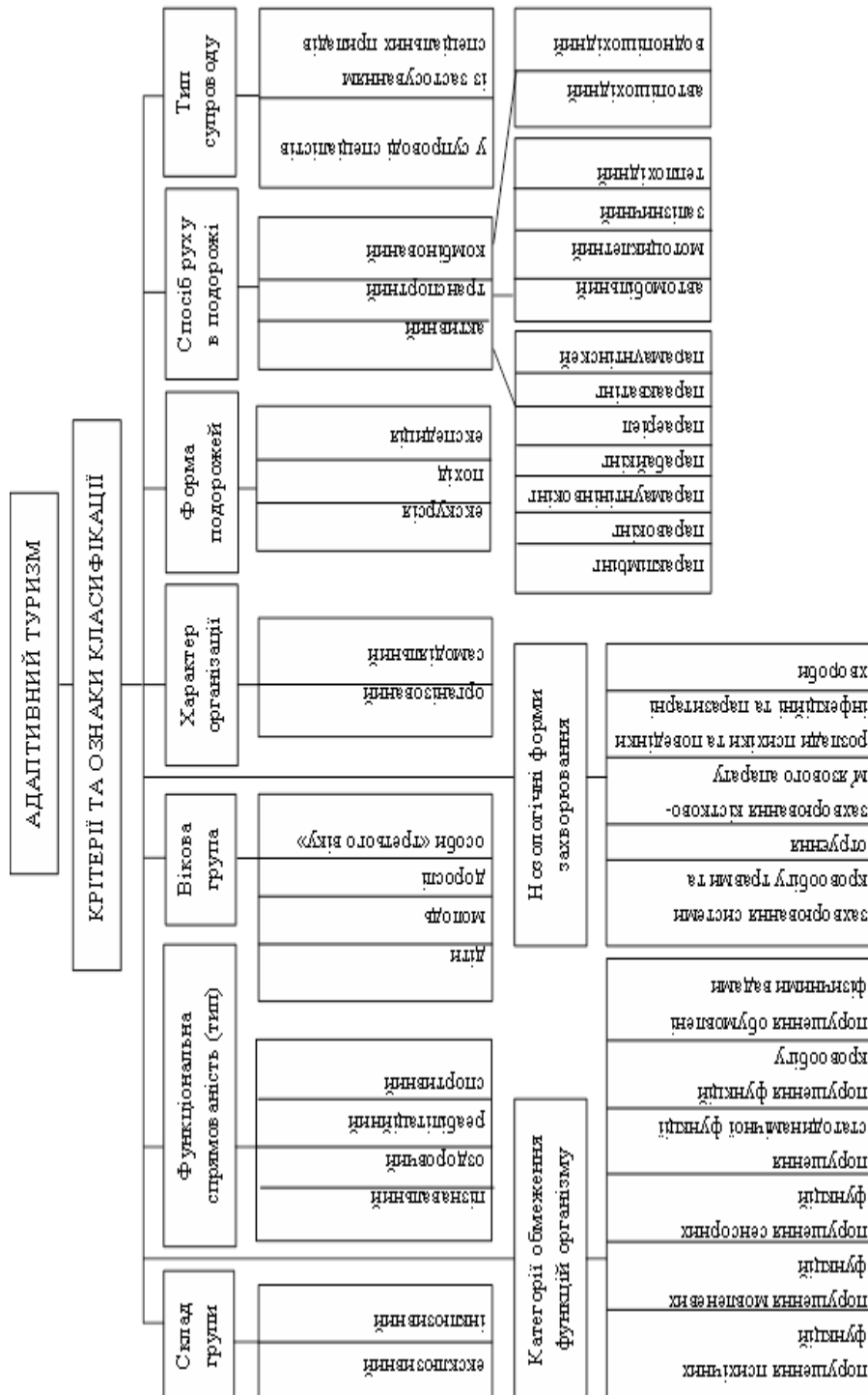
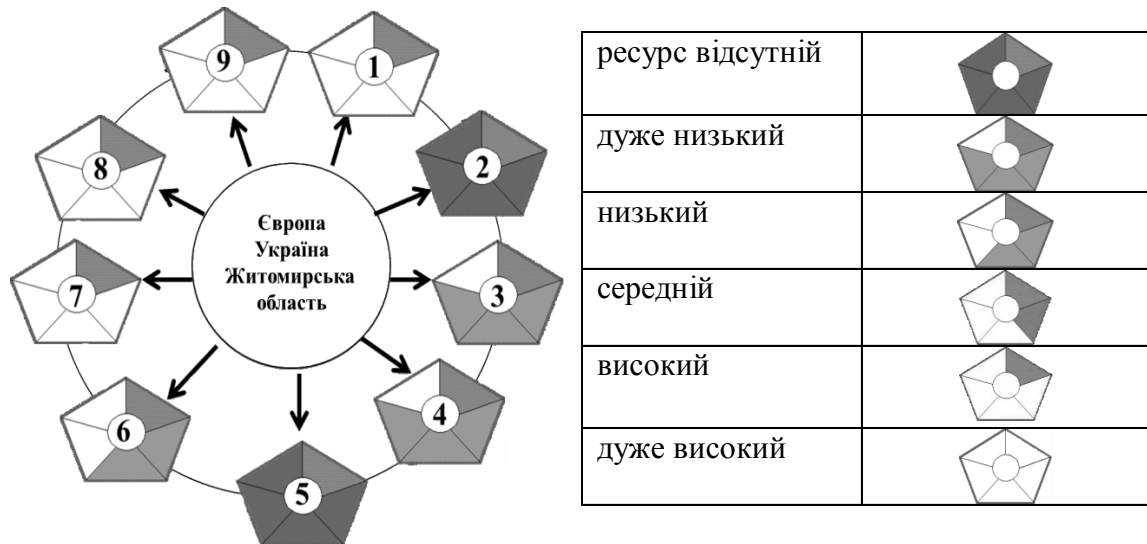

Рис. 1. Класифікація адаптивного туризму

Рівні реалій та можливостей розвитку рекреаційно-туристських чинників

Рівні реалій та можливостей розвитку рекреаційно-туристських чинників

1 – суспільно-географічне положення; 2 – об'єкти ЮНЕСКО; 3 – геосайти – унікальні геологічні пам'ятки; 4 – рельєф; 5 – вихід до морів; 6 – внутрішні води; 7 – рослинність; 8 – тваринний світ; 9 – парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва та національні парки.

Рис.2. Принципові моніторингові структурно-логічні моделі якісної оцінки рекреаційно-туристських ресурсів та суспільно-географічного положення регіону (на прикладі Житомирської та Полтавської областей України)

Нижче наведено короткі коментарі щодо оцінки складових СЛМ Полтавської області: 1 – суспільно-географічне положення (високий рівень: територія області розташована в центральній і північно-східній частинах України, майже цілком у межах Придніпровської низовини, на лівобережжі басейну Дніпра); 2 – об'єкти ЮНЕСКО (ресурс відсутній); 3 –

геосайти – унікальні геологічні пам'ятки (низький рівень: в області налічується 9 геосайтів); 4 – рельєф (низький рівень: рельєф рівнинний, область лежить в межах Полтавської рівнини); 5 – вихід до морів (високий рівень: удосконалений середній ранг віддаленості території від морів (Rm_1) складає 2,25); 6 – внутрішні води (низький рівень: найбільше значення для забезпечення господарства області водою має транзитний стік Дніпра); 7 – рослинність (дуже низький рівень: низька залісеність території – 9,4 %); 8 – тваринний світ (дуже низький: сума складових балів тваринних ресурсів складає 15 балів); 9 – парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва та національні парки (низький рівень: в області налічується 2 національних природних парки: Пирятинський національний природний парк та Нижньосульський) [1]. Щодо Житомирської області, то її оцінку було проведено з певними модифікаціями, але принципово вона не відрізняється від підходів, що були застосовані до оцінки Полтавської області.

Аналіз потенційних чинників розвитку адаптивного туризму в НПП України виступає підґрунтям виявлення потенціалу цих територій щодо організації туристсько-екскурсійних маршрутів адаптивних туристів. Крім того, в розрізі областей та автономії України було оцінено принципові можливості основних категорій осіб з ознаками інвалідності (6 груп) (табл. 2) чуттєво реагувати (функціонування аналізаторів) на ті чи інші природні компоненти (умови), які складають ландшафти регіональних (міжрегіональних) НПП.

Табл. 1

Оцінка чинників розвитку адаптивного туризму в НПП України

№ з/п		Чинники розвитку адаптивного туризму																
	Регіони України, національний природний парк, рік заснування	Рослинний покрив (загальна характеристика)		Рослинний покрив (дерева)		Рослинний покрив (квіти)		Орографія	Гідрологічна характеристика		Орнітофауна		Екологічні стежки, туристські маршрути		Інфраструктура		Тваринний світ	
1	АР Крим «Прекрасная Гавань», 2009 р.	300	Н	46	Н	230	Н	В	1	Н	59	Н	3	Н	49	Н	1500	В
2	Вінницька область «Кармелокове Поділля», 2009 р.	430	Н	190	Н	210	Н	С	2	Н	20	Н	6	Н	69	Н	112	С
3	Волинська область «Шацький», 1983 р.	1245	С	795	С	450	Н	Н	27	Н	145	С	2	Н	8	Н	333	С
4	Дніпропетровська область	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Донецька область «Святі Гори», 1997 р.	943	С	160	Н	273	Н	С	2	Н	194	В	2	Н	20	Н	11	Н
6	Житомирська область	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	Закарпатська область «Синевир», 1989 р.	1726	В	735	С	648	С	В	935	В	210	В	11	Н	236	С	81	Н

Географія та туризм

8	Запорізька область «Великий Луг», 2006 р.	247	Н	32	Н	150	Н	С	65	Н	218	В	9	Н	3	Н	1229	В
9	Івано-Франківська область «Карпатський», 1980 р.	2000	В	80	Н	1260	В	В	450	С	114	С	198	В	198	С	84	Н
10	Київська область «Голосіївський», 2007 р.	637	Н	220	Н	380	Н	Н	8	Н	121	С	4	Н	212	С	550	С
11	Кіровоградська область	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Луганська область	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	Львівська область «Північне Поділля», 2009 р.	1600	В	200	Н	150	Н	В	4	Н	127	С	3	Н	1	Н	41	Н
14	Миколаївська область «Бузький Гард», 2007 р.	1000	С	200	Н	792	С	Н	4	Н	26	Н	5	Н	5	Н	176	С
15	Одеська область «Нижньодністровський», 2008 р.	802	Н	700	С	504	С	Н	2	Н	58	Н	4	Н	51	Н	50	Н
16	Полтавська область «Пирятинський», 2009 р.	700	Н	300	Н	160	Н	Н	2	Н	80	Н	2	Н	2	Н	300	С
17	Рівненська область «Дермансько-Острозький», 2009 р.	527	Н	150	Н	377	Н	Н	4	Н	128	С	1	Н	1	Н	189	С
18	Сумська область «Гетьманський», 2007 р.	300	Н	120	Н	180	Н	С	1	Н	98	Н	2	Н	70	Н	60	Н
19	Тернопільська область «Дністровський каньйон», 1977 р.	1100	С	150	Н	950	В	С	3	Н	190	В	2	Н	1	Н	175	С
20	Харківська область «Гомільшанські ліси», 2004 р.	1000	С	132	Н	250	Н	С	3	Н	130	С	4	Н	3	Н	370	С
21	Херсонська область «Азово-Сиваський», 1993 р.	308	Н	100	Н	150	Н	Н	11	Н	197	В	4	Н	31	Н	5000	В
22	Хмельницька область «Подільські Товтри», 1996 р.	210	Н	70	Н	140	Н	С	8	Н	214	В	6	Н	366	В	398	С
23	Черкаська область «Нижньосульський», 2010 р.	600	Н	500	Н	200	Н	С	5	Н	121	С	1	Н	3	Н	343	С
24	Чернівецька область «Хотинський», 2010 р.	520	Н	45	Н	90	Н	В	3	Н	176	В	12	Н	55	Н	1000	В
25	Чернігівська область «Ічнянський», 2004 р.	1950	В	1700	В	250	Н	Н	2	Н	70	Н	2	Н	5	Н	286	С

Умовні позначення: «Н» - низький рівень; «С» - середній рівень; «В» - високий рівень.

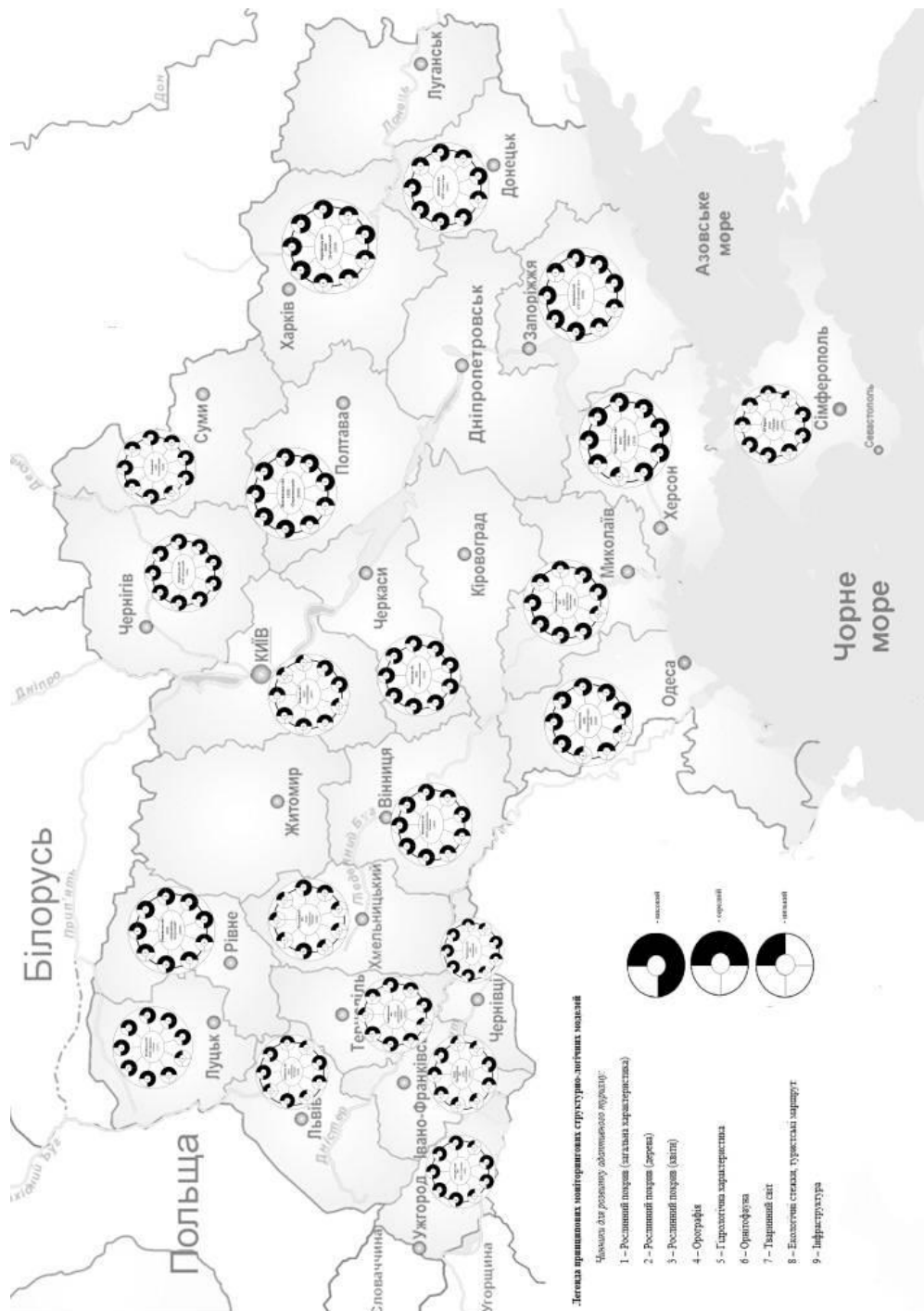

Рис. 3. Принципові моніторингові структурно-логічні моделі чинників розвитку адаптивного туризму в регіонах України

Співставлення, з одного боку, природних та ін. можливостей (реалій) національних парків, їх «ландшафтного наповнення», а з іншого – здатності адаптивних туристів та екскурсантів (групи дотику, запаху, слуху, зору, змішані) реагувати на ландшафтні компоненти, віддзеркалює табл. 2, яку умовно можна позиціонувати як взаємодію аналізаторів адаптивних туристів з територією НПП.

Табл. 2

Потенціал національних природних парків України щодо організації туристсько-екскурсійних маршрутів адаптивних туристів

№ з/п	Регіони, національні природні парки України	Групи потенційних адаптивних туристів та перспективні туристсько-екскурсійні маршрути	сліпі / сліпоглухонімі	глухі / глухонімі	колясочники (спинальники)	із дитячим церебральним паралічем	із синдромом Дауна	з вадами опорно-рухового апарату
1.	АР Крим «Чарівна гавань»		+	+	-	+/-	+/-	+/-
2.	Вінницька «Кармалюкове Поділля»		+	+	+/-	+	+	+/-
3.	Волинська «Шацький»		+	+	+	+	+	+
4.	Дніпропетровська*							
5.	Донецька «Святі Гори»		+	+	+/-	+/-	+/-	+/-
6.	Житомирська*							
7.	Закарпатська «Синевир»		+	+	-	+/-	+/-	+/-
8.	Запорізька «Великий Луг»		+	+	-	+	+	+/-
9.	Івано-Франківська «Карпатський»		+	+	-	+/-	+/-	+/-
10.	Київська «Голосіївський»		+	+	+	+	+	+
11.	Кіровоградська*							
12.	Луганська*							
13.	Львівська «Північне Поділля»		+	+	-	+/-	+/-	+/-
14.	Миколаївська «Бузький Гард»		+	+	-	+/-	+	+/-
15.	Одеська «Нижньодністровський»		+	+	+	+	+	+
16.	Полтавська «Пирятинський»		+	+	+	+	+	+
17.	Рівненська «Дермансько-Острозький»		+	+	+	+	+	+
18.	Сумська «Гетьманський»		+	+	+	+	+	+
19.	Тернопільська «Дністровський каньйон»		+	+	+/-	+	+	+/-
20.	Харківська «Гомільшанські ліси»		+	+	+/-	+	+	+/-
21.	Херсонська «Азово-сиваський»		+	+	+	+	+	+
22.	Хмельницька «Подільські Товтри»		+	+	+/-	+	+	+/-
23.	Черкаська «Нижньосузьський»		+	+	+	+	+	+
24.	Чернівецька «Хотинський»		+	+	-	+/-	+/-	+/-
25.	Чернігівська «Ічнянський»		+	+	+	+	+	+

* НПП відсутні

Розглянемо відповідний аналіз стосовно НПП «Синевир» (загальна площа 43 тис. га):

- *рослинний покрив (загальна характеристика)*: флора НПП налічує близько 1730 видів рослин, з яких 53 види занесені до Червоної книги

України; основні площі парку зайняті хвойними, здебільшого ялиновими лісами; в цілому, рослинний покрив (дотик, тактильні відчуття, запах, кольори, відкритий та закритий простір, аудіо-сприйняття) можуть сліпі/сліпоглухонімі, глухі/глухонімі, із синдромом Дауна;

- *рослинний покрив (дерева)*: у парку налічується близько 735 видів дерев (тис ягідний, сосна кедрова європейська занесені до «Зеленої книги України»); місцезнаходження та значна кількість дерев виступають чинником принадливості туристів з вадами зору;

- *рослинний покрив (квіти)*: близько 650 видів квітів (шафран, пролісок білосніжний, тирлич жовтий занесені до Червоної книги); головними властивостями квітів є запах, візуальна та тактильна принадність, що спонукає до емоційного спілкування всі категорії адаптивних туристів (квітникарій у Белострашиці, Польща, працює виключно на потреби маломобільних туристів);

- *орографія і рельєф*: НПП «Синевир» охоплює західну частину Горган у Східних Карпатах; рельєф характеризується різким вертикальним розчленуванням, наявністю глибоких поперечних долин, гострих гребенів та вершин (найвищі гори - Стримба (1719 м), Негровець (1707 м), Канч (1579 м), чисельних відрогів й кам'яних розсипів; орографічна ситуація вимагає достатньо високої фізичної підготовки від «візочників» (значне навантаження на опорно-руховий апарат);

- *гідрологія*: головна водна артерія парку – р. Теремля, що протікає через весь масив; озеро Синевир є найбільшим озером природного походження в Українських Карпатах, одне з семи природних чудес України; площа озера 4,5 – 7,5 га, глибина - 8- 10 м, а найбільша - до 23,5 м; воду можна відчутти на дотик, почути, як тече річка, відчутти прохолоду та запах; гідрологічні умови приваблюють як туристів з вадами зору (можна відчутти на дотик течію та температуру води), так і тих, хто має інші вади (можна побачити красу озер, річок, краєвидів);

- *орнітофауна*: на території парку поширені 210 видів птахів (у т.ч. глухар, рябчик, канюк, пугач, довгохвоста сова, дятел, біловолий дрізд); на торф'яні болота прилітають білий і чорний лелека, на озеро Синевир - дикі качки); наявність співучих види птахів є чинником, який приваблює потік туристів з вадами зору;

- *екологічні стежки, туристські маршрути*: на території національного парку розроблені і функціонують 11 маршрутів: 3 екологічні стежки («Музей лісосплаву - Озірце (Дике озеро)», «Колочава», «Синевирське озеро»), 2 науково-пізнавальні стежки («Кичера», «Березовець»), 6 туристичних маршрутів («Синевирський перевал - г. Кам'янка - Синевирське озеро», «Остріки - Плотина», «Лінія Арпада», «Колочава - г. Стримба», «Остріки - г. Гребінь», «Сфагнове болото Гуханя - г. Косий Верх»); зважаючи на це, найбільш доцільною категорією адаптивних туристів можуть вважатися особи з вадами слуху та вимови;

- *інфраструктура*: адаптивна інфраструктура налічує 236 об'єктів; у парку діють будинки відпочинку, мотелі, рекреаційне містечко; наявний сучасний зв'язок, медичне обслуговування, транспортне забезпечення; в парку діє реабілітаційний центр для бурих ведмедів, Візит-центр парку «Синевир», Музей лісосплаву.

- *тваринний світ*: понад 80 видів тварин; переважають види бореального комплексу (бурий ведмідь, вовк, дикий кабан, рись, куниця лісова, видра, борсук, горностай олень, козуля, білка та інші); тваринний світ цікавий всім групам інвалідів, адже тварин можна відчувати будь-яким аналізатором.

Таким чином, національні природні парки можуть розглядатись як перспективні території для обґрунтування мережі екологічних стежок і розвитку туристсько-екскурсійної діяльності, спрямованої на залучення осіб з ознаками інвалідності.

Висновки:

- на основі виявлених критерії розроблено класифікацію адаптивного туризму;
- на основі кількісно-якісної оцінки чинників розвитку адаптивного туризму в НПП України запропоновано матрицю рівнів придатності цих природоохоронних об'єктів для використання у безбар'єрній туристсько-екскурсійній діяльності;
- на прикладі НПП «Синевір» дана принципова характеристика чинників розвитку адаптивного туризму на його території;
- розроблено ряд картографічних та структурно-логічних моделей (в розрізі України та її регіонів), що віддзеркалюють конкретні аспекти оцінки природних та суспільно-географічних реалій як чинників розвитку адаптивного туризму;
- запропоновано регіональний і міжрегіональний та/або внутрішньо-регіональний підходи щодо оцінки чинників розвитку адаптивного туризму: при першому предмет-об'єктною сутністю аналізу виступають регіони України, а при другому – національні природні парки;
- запропоновано матрицю потенціалу НПП України щодо організації екологічних стежок, туристсько-екскурсійних маршрутів стосовно основних категорій адаптивних туристів.

Список використаних джерел:

1. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України. – К. : Альтерпрес, 2011. – 462 с.
1. Бейдик О.О., Новосад Н.О. Унікальна Україна: географія та ресурси туризму. – К.: Альтпрес, 2013. – 572 с.
2. Сигида Е.А. Адаптивный туризм - социальное направление развития туристических услуг. / Е.А. Сигида. – Москва, 2003. - 84 с.
3. Ахметшин А.М. Туризм как нетрадиционный метод реабилитации и оздоровления инвалидов и пожилых людей в условиях рыночной экономики. / А.М. Ахметшин. - Уфа: БРО ВОИ, 2000. – 92 с.
4. Пиратинский А.Е. Методы организации учебно-тренировочного процесса по скалолазанию среди спортсменов-инвалидов по зрению. / А.Е. Пиратинский. - Санкт - Петербург , 2011. - 25 с.

5. Ю.К. Ефремов. Учет множественности значений природных ресурсов в географических аспектах // Вопросы географии, сб. 78. Оценка природных ресурсов. – М: Мысль, 1968 – с. 5 – 15.
6. Е.Б. Лопатина. Об обработки критериев и показателей природных условий жизни населения // Вопросы географии, сб. 78. Оценка природных ресурсов. – М: Мысль, 1968 – с. 162 – 171.
7. Минц А.А. Содержание и методы экономической оценки естественных ресурсов // Вопросы географии, сб. 78. Оценка природных ресурсов. – М: Мысль, 1968 – с. 16 – 39.
8. Преображенский В.С. Теоретические основы рекреационной географии. М.: Наука, 1975 – 224 с.
9. Багров Л.А., Подгородецкий П.Д. Физико-географические (природоведческие) основы рекреационной географии. – Симферополь: СГУ, 1982 – 63 с.
10. Совеществоведение природопользования (географический анализ) – Москва: Наука, 1983. – 150 с.
11. Екологічна енциклопедія. - К., 2007. - Т. 1. - 432 с.; К., 2007. - Т. 2. - 416 с.; К., 2008. - Т. 3. - 472 с.
12. Реймерс. Н. Ф. Природопользование. Словарь-справочник. - М.: «Мысль», 1990. - 639 с.
14. Бейдик О.О. Картографування та структурно-логічне моделювання адаптивного туризму / О.О.Бейдик, А.В. Орещенко, А.О. Зяблова, О.І. Топалова // Часопис картографії: Збірник наукових праць. – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2014. – Вип.11. – С. 106-115.
15. Бейдик О.О. Діагностика адаптивного туризму / Бейдик О.О., Топалова О.І., Мельничук А.Л., Орещенко А.В. // Часопис картографії: Зб. наукових праць. – К. : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2015. – Вип. 12. С. 90-104

References

1. Beidyk O.O. Rekreatsiini resursy Ukrainy. – К. : Alterpres, 2011. – 462 s.
1. Beidyk O.O., Novosad N.O. Unikalna Ukraina: heohrafiia ta resursy turyzmu. – К.: Altpres, 2013. – 572 s.
2. Syhyda E.A. Adaptivnyi turizm - sotsyalnoe napravleniye razvytiya turystycheskykh usluh. / E.A. Syhyda. – Moskva, 2003. - 84 s.
3. Akhmetshyn A.M. Turizm kak netradytsionnyi metod reabyltatsyy y ozdorovleniya ynvalyidov y pozhylykh liudei v usloviyakh rynochnoi ekonomyy. / A.M. Akhmetshyn. - Ufa: BRO VOY, 2000. – 92 s.
4. Pyratynskiy A.E. Metody orhanyzatsyy uchebno-trenyrovочноho protsessa po skalolazaniyu sredy sportsmenov-ynvalyidov po zreniyu. / A.E. Pyratynskiy. - Sankt - Peterburh , 2011. - 25 s.
5. Yu.K. Efremov. Uchet mnozhestvennosti znacheni prirodneykh resursov v heohrafycheskykh aspektakh // Voprosy heohrafyy, sb. 78. Otsenka pryrodnykh resursov. – М: Мысл, 1968 – с. 5 – 15.
6. Е.Б. Lopatyna. Ob obrabotky kryteryev y pokazatelei pryrodnykh uslovyi zhyzny naseleniya // Voprosy heohrafyy, sb. 78. Otsenka pryrodnykh resursov. – М: Mysl, 1968 – с. 162 – 171.
7. Mynts A.A. Soderzhanye y metody ekonomycheskoi otsenky estestvennykh resursov // Voprosy heohrafyy, sb. 78. Otsenka pryrodnykh resursov. – М: Мысл, 1968 – с. 16 – 39.
8. Preobrazhenskiy V.S. Teoreticheskiye osnovy rekreatsyonnoi heohrafyy. М.: Nauka, 1975 – 224 s.
9. Bahrov L.A., Podhorodetskiy P.D. Fyzyko-heohrafycheskiye (pryrodovedcheskiye) osnovy rekreatsyonnoi heohrafyy. – Symferopol: SHU, 1982 – 63 s.
10. Sovesherstvyvonye pryrodopolzovaniya (heohrfycheskiy analiz) – Moskva: Nauka, 1983. – 150 s.
11. Ekolohichna entsyklopediia. - К., 2007. - Т. 1. - 432 с.; К., 2007. - Т. 2. - 416 с.; К., 2008. - Т. 3. - 472 s.
12. Reimers. N. F. Pryrodopolzovanye. Slovar-spravochnyk. - М.: «Mysl», 1990. - 639 s.
14. Beidyk O.O. Kartohrafuvannia ta strukturno-lohichne modeliuvannia adaptivnoho turyzmu / O.O.Beidyk, A.V. Oreshchenko, A.O. Ziablova, O.I. Topalova // Chasopys kartohrafii: Zbirnyk naukovykh prats. – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2014. – Вyp.11. – С. 106-115.
15. Beidyk O.O. Diahnostyka adaptivnoho turyzmu / Beidyk O.O., Topalova O.I., Melnychuk A.L., Oreshchenko A.V. // Chasopys kartohrafii: Zb. naukovykh prats. – К. : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2015. – Вyp. 12. С. 90-104